

LIETUVOS
ADVOKATURA

Duomenys kaupiami Juridinių asmenų registre, kodas 300099149, Tiltų g. 17, LT-01101 Vilnius, www.advokatura.lt
Tel. +370 5 262 4546, faks. +370 5 212 1859, el. p. la@advokatura.lt, a. s. SEB bankas LT877044060001030612

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai

2019-11-19 Nr. 951

DĖL TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ DERINIMO

Lietuvos advokatūra (toliau - Advokatūra) susipažino su Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3891, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 62 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo XIV skyriaus pirmuoju¹ skirsniu įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3892, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 40 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo XVIII1 skyriumi įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3893, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 230 ir 231 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3894 ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso papildymą 226² straipsniu ir 589 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3895 (toliau – Įstatymų projektai) bei teikia žemiau nurodytas pastabas.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, be kitų reikalavimų, numato šiuos profesionalumo reikalavimus teisėjui: 1) turėti aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą – teisės bakalauro ir teisės magistro kvalifikacinius laipsnius arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą); 2) turėti ne mažesnę kaip penkerių metų teisinio darbo stažą; 3) būti išlaikius pretendentų į teisėjus egzaminą. Šie reikalavimai yra vieni iš teisėjo profesionalumo, kuris būtinas teisėto ir teisingo sprendimo priėmimui, garantų. Susipažinus su Įstatymų projektais matyti, kad tarėjams tokie reikalavimai nėra keliami, o teismų sprendimai bus priimami balsų dauguma. Tokios sistemos įtvirtinimas lemtų tai, kad sprendimą priimtų (nulemtų) ne teisėjas, o tarėjai ir galimai nebūtų užtikrinamas kokybiškų – teisėtų ir teisingų sprendimų priėmimas. Manytina, kad tokia situacija dažnu atveju nebūtų suderinama su teisės į teisingą teismą užtikrinimu bei galėtų sukelti riziką dažniems šios teisės pažeidimams priimant neteisėtus ir neteisingus sprendimus. Tokią nuomonę grindžiame šiais argumentais:

- 1) Atsižvelgiant į tai, kad Įstatymo projektais iš esmės yra sudaroma galimybė sprendimą priimti (nulemti) ne teisėjui, o tarėjams, kuriems nėra keliami reikalavimai turėti teisinį išsilavinimą, sprendimai bus priimami asmenų, kuriems teisės normų turinys, prasmė ir teisinė reikšmė gali būti nesuprantama, ypač atsižvelgiant į dažnai pasitaikančius teisės taikymo ir aiškinimo probleminius klausimus;

- 2) Sprendimą galintys nulemti tarėjai pagal Įstatymų projektus atliks įrodymų vertinimą ir tyrimą. Tai sudaro sąlygas kilti rizikai, kad tarėjai, kuriems netaikomas teisinio išsilavinimo kriterijus, neturės būtinų teisinių žinių ir jų taikymo įgūdžių (prejudiciniai faktai, įrodymų viršenybė, įrodymų leistinumas bei liečiamumas ir t.t.), kurie yra privalomi teisėtam ir teisingam įrodymų tyrimui ir vertinimui, nuo kurių priklauso teismo sprendimo teisėtumas ir vykdomo teisingumo kokybė;
- 3) Įstatymų projektai kai kuriais aspektais reikalauja atskiro aptarimo dėl proceso tvarkos teismo posėdyje. Dažnu atveju nauji įrodymai pateikiami teismo posėdžio metu, todėl kyla klausimas, ar jų prijungimo prie bylos klausimą spręs vien tik teisėjas ar tai darys ir tarėjai. Manytina, kad šį klausimą sprendžiant tik teisėjui, tarėjai turėtų palikti posėdžių salę tam, kad būtų užtikrinama, jog neprijungti įrodymai nepakeis tarėjo vidinės pozicijos ir įsitikinimų sprendimo priėmimui;
- 4) Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekte Nr. XIIIIP-3891 numatyta, kad tarėjams bus vedami mokymai. Abejotina, ar žinių teisės klausimais suteikimas gali būti prilyginamas teisėjui keliamai kompetencijai, todėl manytina, kad tai sudarytų tik iliuziją, jog tarėjai paruošti nedaryti teisės klaidų. Remiantis teisėjui keliamais teisingumo vykdymo kompetencijai būtiniais reikalavimais (teisinis išsilavinimas, teisinio darbo stažas, kvalifikacinis egzaminas), manytina, kad mokymai negali atitikti šių reikalavimų ir išspręsti aukščiau išdėstytą tarėjų kompetencijos teisingumo vykdymo srityje stokos problemą ir iš to kylančią teisės į teisingą teismą pažeidimo rizikos problemą;
- 5) Abejonių taip pat kelia ir galimi tarėjų nulemti, tačiau teisėjo nuomonei prieštaraujantys sprendimai, kurie priimami sudėtingose bylose, kaip pavyzdžiui bylose, kuriose sprendžiamas valstybės atsakomybės klausimas dėl žalos, atsiradusios dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų. Šių bylų sudėtingumą lemia tai, kad jų nagrinėjimui reikalingos ne tik įvairių teisės sričių žinios, bet ir normų taikymo praktika. Tai patvirtina suformuota teismų praktika, atskleidžianti, kad tokio pobūdžio bylose sprendžiami sudėtingi teisės ir fakto klausimai, susiję ne tik su civilinės teisės, tačiau ir baudžiamosios bei baudžiamojo proceso teisės sritimis. Taigi šiose situacijose tarėjai spręstų klausimus, susijusius su nusikalstamų veikų nustatymu, už kurias gali būti skiriamos laisvės atėmimo bausmės. Atsižvelgiant į kylančią riziką netinkamai apginti žmogaus teises bei rizikuojant nepagrįstai apriboti žmonių laisvę, abejotina dėl tarėjų vaidmens;
- 6) Įstatymų projektai gali paversti teisingumo vykdymą tokiu, pagal kurį, teismų sprendimai bus paremti vidiniais motyvais (pvz. jausmais, susiformavusiomis pažiūromis, ideologijomis, politinėmis, filosofinėmis ar kitomis nuomonėmis), kurie teisės srityje negali turėti jokios reikšmės. Todėl dėl Įstatymų projektų teisingumo vykdymas gali tapti ne teisės ir argumentų, bet teismo proceso šalių sudaryto įvaizdžio palyginimo ir įvertinimo rezultatu;
- 7) Įstatymų projektai gali lemti apeliacinių skundų padidėjimo tikimybę, o tai nėra suderinama su proceso centruotumo ir operatyvumo principais.

Paminėtina ir tai, kad Įstatymo projektuose numatyta, jog kai tarėjas akivaizdžiai netinkamai atlieka tarėjo pareigas nagrinėdamas bylą, posėdžio pirmininkas gali kreiptis į teismo pirmininką, su siūlymu pakeisti teismo sudėtį. Taigi jei tarėjas be svarbių priežasčių neatvyksta į teismo posėdį, šis negali vykti. Įgyvendinant teisėjo teisę kreiptis dėl tarėjo pakeitimo, sukuriamas dar vienas teismo proceso elementas, galintis sukelti papildomus proceso laiko ir darbo kaštus. Manytina, jog tai nėra suderinama su siekiu siekti kuo paprastesnio ir greitesnio teismo proceso.

Pasitikėjimas teisine sistema priklauso nuo atvirumo – galimybės matyti teismo sprendimų priėmimo procesą. Todėl manytina, jog Įstatymų projekto tikslams pasiekti pakaktų tarėjų dalyvavimo teismo procese nesuteikiant įgaliojimų nulemti sprendimą, o įtvirtinant patariamojo pobūdžio funkcijas.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad iš Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3891, nėra aišku, kokiais santykiais – darbo ar valstybės tarnybos paremta tarėjų veikla. Pažymėtina, kad valstybės tarnautojas privalo deklaruoti savo interesus pagal Lietuvos Respublikos privačių interesų derinimo įstatymą. Manytina, kad tokia deklaracija turėtų būti privaloma tarėjams, nes skirtingai nei teisėjai, jie dėl savo nuolatinės veiklos (profesijos, verslo veiklos ir pan.) yra vienos ar kitos visuomenės grupės nariai, kurių padėtį vienaip ar kitaip lemia besiformuojanti teismų praktika. Atsižvelgiant į tai, tarėjai, turėdami galimybę nulemti teismo sprendimą, bus suinteresuoti tokiu teismo sprendimu, kuris formuos naudingą teismų praktiką tai visuomenės grupei, kuriai jie, jų šeimos nariai ar giminaičiai ar kiti jų artimi asmenys priklauso. Akivaizdu, kad tai nėra suderinama su teisingo ir nešališko teismo sprendimo idėja. Be to, atsižvelgiant į pakankamai mažą valstybės gyventojų skaičių, ir į tai, kad tarėjai, skirtingai nuo teisėjų, užsiima įvairia nuolatine veikla, tikėtina, kad tokie asmenys byloje gali turėti ir tiesioginį suinteresuotumą. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad tarėjai prieš juos įrašant į tarėjų sąrašą ir prieš kiekvieną bylą turėtų deklaruoti savo interesus.

Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3891 3 straipsnio 3 dalyje tarėjais negalės būti advokatai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymą (toliau – Advokatūros įstatymas), Lietuvoje galioja dvipakopė advokato vardo įgijimo ir teisės verstis advokato veikla įgijimo sistema, pagal kurią asmuo iš pradžių pripažįstamas advokatu (Advokatūros įstatymo antrasis skirsnis) ir taip įgauna tik advokato vardą, o po to, kai pageidauja verstis advokato veikla, yra įrašomas į Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašą – jam suteikiama teisė verstis advokato veikla (Advokatūros įstatymo trečiasis skirsnis). Manytina, kad draudimas advokatui būti tarėju sietinas su tuo, kad advokatai dažnai atstovauja klientus bylose ir dėl jų buvimo tarėju gali kilti dažna interesų konflikto ir šališkumo problema. Atsižvelgiant į tai, kad teismuose atstovauti klientus gali tik į Lietuvos praktikuojančių sąrašą įrašyti advokatai, manytina, kad Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projektas Nr. XIIIIP-3891 turėtų drausti būti tarėjais tik į Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašą įrašytiems advokatams.

Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekte Nr. XIIIIP-3891 nenumatytas draudimas tarėju tapti asmenims, kurie dalyvauja žvalgybos ir (ar) kriminalinės žvalgybos veikloje ir nėra ikiteisminio tyrimo įstaigų tarnautojais ar darbuotojais (pvz. draudimas tarėju būti asmenims, kurie slapta bendradarbiauja su kriminalinės žvalgybos subjektais). Pažymėtina, kad sprendžiant baudžiamąsias bylas

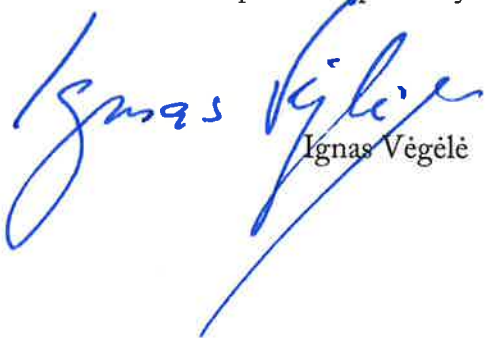
ar civilines bylas dėl valstybės atsakomybės už padarytą žalą ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmams, kriminalinėje žvalgyboje dalyvaujantys asmenys negali būti laikomi nesuinteresuotais ir nešališkais tokiose bylose, nes jau pati kriminalinės žvalgybos veikla objektyviai atskleidžia suinteresuotumą bylos baigtimi, kuri turėtų būti naudinga ikiteisminio tyrimo institucijoms. Šias abejones sustiprina ir tai, kad informacija apie kriminalinės žvalgybos slaptuosius dalyvius, ar kitus asmenis, kurie slapta bendradarbiauja su kriminalinės žvalgybos subjektais, yra slapta. Todėl leidžiant tokiems asmenims būti tarėjais, niekada nebus žinoma ar tokie asmenys teisėjauja byloje, iki kurios praeityje galimai prisidėjo prie kaltinamo asmens atžvilgiu atlikto tyrimo, taip pat, nebus aišku ar toks tarėjas nors ir nėra prisidėjęs prie kaltinamo asmens atžvilgiu atlikto tyrimo, nėra paveiktas kaltinimu suinteresuotų ikiteisminio tyrimo institucijų, kadangi dėl savo ryšio su jomis yra nuo jų tiesiogiai priklausomas.

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekte Nr. XIIIIP-3891 tarėjai neskiriami, kai bylos įrodymai sudaro valstybės paslaptį, tačiau tarėjai skiriami, kai bylos įrodymus gali sudaryti tarnybos, profesinė, komercinė ar kitą įstatymais saugomą paslaptį ir turi ją saugoti. Manytina, kad minėtų paslapčių rūšys turi būti saugomos tuo pačiu lygmeniu, numatant, kad su jomis visomis tarėjai gali susipažinti ir jas privalo saugoti arba negali susipažinti su visų minėtų rūšių paslaptimis, todėl negali būti skiriami. Priešingu atveju abejotina dėl konstitucijoje įtvirtinto lygiateisiškumo principo pažeidimo, kai vienos proceso šalys turi teisę apsaugoti savo paslaptį, o kitos yra priverstos ją atskleisti be jokio svaraus teisinio pagrindo.

Kadangi iš Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3891, nėra aišku, kokiais santykiais – darbo ar tarnybos paremta tarėjo veikla, tai manytina, kad šiame įstatymo projekte nėra pakankamai aiškios visos tarėjų socialinės garantijos, kurias turi darbuotojai ir tarnautojai, dėl ko būtina jas aptarti ir tarėjų atžvilgiu (pvz. kokios socialinės garantijos bus suteikiamos tarėjui susižeidus arba susirgus atliekant tarėjo funkcijas).

Papildomai paminėtina ir tai, kad į Lietuvos Respublikos tarėjų įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3891 3 straipsnio 3 dalį turėtų būti įtraukta, kad tarėju negali būti skiriamas ir politinio pasitikėjimo tarnautojas.

Advokatų tarybos pirmininkas

Ignas Vėgėlė